

СТАНОВИЩЕ

от проф. дфн Елка Добрева
относно дисертация
за придобиване на научната степен *доктор на науките*
по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни
науки – Медии и комуникации
Автор: доц. д-р Вяра Ангелова
Тема: „Българското радио през социализма (1944–1989)“

Въпросът за **актуалността на изследователската тема** е изяснен в увода на дисертацията. Там е посочено, че заниманията със социалистическото минало на България са преизобилни и разноаспектни, но ролята на медиите рядко е самостоятелен обект на изследване, затова „не е висока степента на изученост на темата“, а историята на социалистическото радио остава „ненаписана“. Тази история обаче „съдържа в себе си потенциала да разберем по-пълно случилото се преди и след 1989 г. в сферата на радиоразпръскването“, а реконструирането на механизмите, по които е работила „радиомашината“, би дало „по-ясна картина за цялостния идеологически пейзаж“ и „за „духа на времето“. Начинът, по който се обосновават и защитават тези убеждения, за мен е основен ориентир при оценката на дисертационната разработка.

Във връзка с **обекта на изследване** – „третия живот“ на Българското радио – е заявен отказ от вътрешни периодизации. Предпочита се открояването на *тематични акценти* в полза на възможността за разкриване на „контекстуални връзки, надхвърлящи хронологичните рамки“. Вниманието се фокусира върху различни аспекти от институционалното изграждане на радиото, професионалните приоритети, разнородните влияния върху програмната политика и др. Намирам **селективния подход** за целесъобразен и логично въплътен в последователността на разделите, представящи данни от документални архиви, контент-анализ на специализирани издания и свидетелства от дълбочинни интервюта с работили в радиото през периода.

Изследването е проведено с **ясно поета индивидуална отговорност** и **добре откrojена изследователска специфика**. За мен не възникна нито един повод за въпроси от типа „защо така“ или „защо това“. Всички избори и допускания са изрично обозначени като авторски: от терминологичните предпочитания през специално мотивирания избор на всеки отделен тематичен ракурс и изрично формулираните водещи тези до направените по модела „аз смятам“ обобщения и заключения. Отличният усет за подбор на материали за проучване е съпроводен с постоянно

вплитане на собствени оценки за важност на определени явления, процеси и тенденции, чрез което в изследването ясно се обособяват преден план и фон. Работи се на широка емпирична основа с опора на минималния необходим, дори бих казала неизбежен, теоретичен минимум. Външните препратки са добре дозирани и подбрани с респект към вече направеното от други изследователи. Черно-белите обрисовки са отречени като неприемливи. Вместо това са демонстрирани академична предпазливост, многофакторни анализи и преценка на данните от различни зрителни ъгли (основните проблеми са огледани, доколкото е възможно, „отгоре“, „отстрани“ и „отвътре“ в трите поредни глави). Друг отличителен белег е стремежът към показване на релевантния за всяко нещо контекст и обрисоване на възможно най-голямата картина.

Отбелязаните особености на изследването обуславят и спецификата в изграждането на неговия **академичния принос**. Склонна съм най-обобщено да го окачествя като *успешно реконструиране на основополагащи за българското социалистическо радио черти, фактори и практики, осветляването на които показва, че историята на медията през социализма не може да се смята за необратимо минало, от което вече не произтичат никакви последици*. Без да целя изчерпателност и без да се опитвам да надскоча собствената си компетентност, в тази обща рамка бих поместила *очертването на социалистическия профил на Българското радио, разкриването на детайли от ролята му във формирането на социалистическата нация, анализа на видимите и невидимите взаимодействия с БКП, опита за разгадаване на сложните механизми при вземането на управленски и творчески решения и на превъплъщенията на цензурата, послушанието и непослушанието*.

Българското радио от времето на социализма се разглежда в неговото социалистическо, европейско и световно обкръжение, в кръга и в конкуренцията на другите типове медии. Социалистическият му характер е дефиниран чрез множество показатели. То е „особен случай на социалистическа институция преди социалистическата държава“, но споделя основни организационни характеристики с „европейските си събратя“ – както социалистически, така и капиталистически. Развива се в условията на непрекъснат културен обмен, трансгранично слушане и в идеологически контекст, огледален на този отвъд Желязната завеса, където радиото също е ангажирано в утвърждаването на държавата и нейната политика и проявява патронажни амбиции спрямо аудиторията. Най-предпочитани образци за подражание са СССР и Франция. Отвътре радиото е поле на „двойна философия“ – професионализацията е немислима без идеологията, но и идеологията разчита на

професионализацията и на нейните саморегулационни механизми (по формулата „вие там сами знаете“), които на практика възпроизвеждат системата. Ролята на партийния елит е двойка – той е проводник на идеологията, но и на обновяващи процеси поради улеснен достъп до специализирана литература и до чуждестранни радиопрактики, а близостта с централната власт му дава по-големи пространства за смели действия.

В общата характеристика на социалистическото радио са вписани множество конкретни елементи като позицията на редакция „Предавания за чужбина“, фасадната и реалната многопрограмноост, стереометрията на нагласите спрямо предаванията на живо, превръщането на „Хоризонт“ в радиостанция, по-близка до английските и френските, отколкото до руските или румънските си аналози, функциите на журналистите и на говорителите, взаимодействията с аудиторията, неизбежното събиране на подписи за излъчвани материали и мн. др. Много важни са редовните съпоставки с настоящето и целенасоченото отбелязване на явления и тенденции, които се запазват, модифицират или отхвърлят след 1989 г. Заслужава специално да се отбележи, че попадналите под изследователската лупа частни проблеми са представени фактологично и коментарно, в отделни случаи в големи подробности (например с оглед на динамиката в програмните схеми, свободния и дирижирания подбор на музика, „прослуша“ и заглушаването на чужди станции и т. н.), но без да се допускат никакви оценъчни квалификации, неподплатени с аргументи. Интерес предизвикват и свидетелствата за отделни националноспецифични начинания (предаванията на македонски език или на есперанто, снабдяването със западни „музикални пиеси“, мистификацията „Огнян Велков“ и др.), които само привидно са просто куриозни или просто хитроумни. Освен това всички фрагменти от обрисуваната цялостна картина са лесно проверими въз основа на посочените информационни източници, което внушава доверие и във формулираните окончателни обобщения и изводи.

Основните моменти от изследването са адекватно представени в **автореферата**. Отделни важни аспекти на общата тема са предмет на разглеждане в **4 статии и 2 обемни студии**. Убедена съм, че и цялата дисертация ще бъде интересно и много поучително четиво за хората от поколенията, слушали радиоточка, но нямащи никаква представа за държавните, политическите, професионалните и чисто човешките механизми, които са осигурявали пропускливост на комуникационния канал или са създавали технически и семантичен шум в него. Още по-информативно и поучително ще е съдържанието на дисертацията за по-младите хора, за много от които радиоточка, Желязна завеса и даже социализъм вече са остарели словесни единици, за чието

значение се пита Гугъл. За бъдещите изследователи на радиото публикуваният текст ще е богат източник на данни, обяснения и идеи. Така аз виждам **високата практико-приложна стойност** на дисертацията.

Въпроси и колебания във връзка с конкретни интерпретации или претенции за повече детайли по даден проблем винаги могат да се появят. Така е и в дадения случай, но субективните си виждания за евентуални леки подобрения в изследването и представянето му преценявам като незаслужващи споменаване.

Цялостната документация по процедурата доказва, че изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България са безусловно изпълнени.

Заключение:

*С оглед на ясно видимите научноизследователски приноси и практико-приложни перспективи на дисертационния труд, както и въз основа на общата си висока оценка за неговата социокултурна стойност **убедено предлагам на доц. д-р Вяра Ангелова да бъде присъдена научната степен „доктор на науките” по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки – Медии и комуникации.***

проф. дфн Е. Добрева

7 декември 2019 г.